

Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ

ԱՋԵՒԻ ԲԱՐԵԿԱՍՆԵՐՈՒՍ

Եթէ բանաստեղծ ըլլայի, պիտի ըսէ՜ թէ երբ խանդն՝ ինքն իրեն չի գար՝ հրաւիրեն անօգուտ է. պիտի ըսէ՜ որ երբ այն չղորդէ, արտաքին աշխարհը չի կրնար արթնցնել ինչ որ կայ մեր ներքը, մեր ըղեղին մէջ՝ որ կ'ամփոփէ, կը սնուցանէ, կ'ընտրէ. ու կ'ոգևորէ Սակայն քերթուածներ ու քերթուածիկներ գրելու համար՝ այդ անհանգիստ ու ժրպան անասնիկին պէտք չունինք, և աւելի նուազ կը կարօտինք անոր՝ ուրիշի մը ներդաշնակութիւնները քայքայելու, և հաւատարմաբար՝ կամ ոչ, համբերութեամբ կամ անհամբերաբար վերականգնելու համար:

Այդ կղզին (Ս. Ղազար) կու գայի դեռատի հասակով, յիսուն տարին աւելի կայ, և կու գամ դեռ՝ մշտապէս սիրով, երախտապարտ շնորհակալութեամբ: Հիշուաւորք բարեկամներս անհետացան, սակայն իրենց յարաճուն յաջորդաց մէջ չպակսեցան և չեն պակսիր նոր բարեկամներ. այնպէս որ հոգիս կ'ամրապնդի, սիրտս կը ջեռնու. կը կարծեմ աւելի հրավառ կերպով սիրել ձեր հայրենիքը, որովհետեւ դուք ալ իմս կը սիրէք:

Ո՛ր և է երգ, հազիւ ծնած՝ արդէն մեռած է՝ քաջ իմացողի մը համար: Բանաստեղծը՝ մէկ անգամ միայն կ'ըսէ՜ զայն ինքն իրեն, թէ և զայն կրկնէ կամ ոչ՝ երկու անգամ, հազար անգամ, տարբեր ձայներով. ուրիշ ականջներ զայն ամփոփեն կամ ոչ, ուրիշ մտքեր իւրացընեն կամ ոչ, աւելցնելով կամ պակսեցընելով. մրցակիցներ յաճախ անգզոյշ՝ առաջին կռահկին մերթ շուտափոյթ՝ մերթ դանդաղ, մերթ հանդարտիկ ու մերթ բըռ-

նասաստ յուզման պահուն, և ամէն հոգւոյ մէջ գտնուող ծածուկ կարողութիւն մը՝ կը նուազեցնէ կամ կ'առաւելու այդ կահակին ոյժը: Թարգմանիչը կը ղնէ գրուածին մէջ դուզնաքնայ մաս մ'ալ իր անձնականէն. ու այն ատեն կը հարթուի հորանքը կամ կը խորշումի, կ'ընդլայնի կամ կ'ամփոփուի, կը փրփրոտի կամ կը պղզտորի: Վերստին երգող մը՝ կ'եղծանէ:

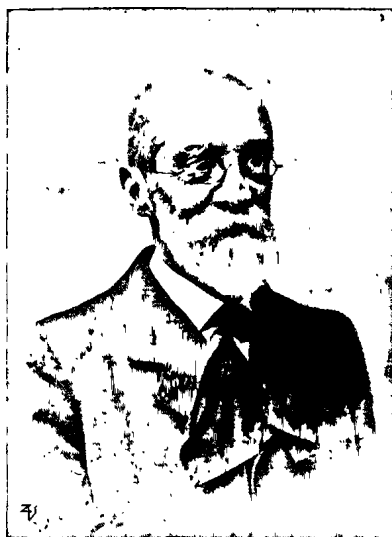
Այս մտածութեանց մէջ ապրող մարդ մը՝ տեսնելով անոնց ներքին փաստերն ու ճշմարտութիւնը, արուեստի ասպարիզին մէջ ամէն սրբապղծութեան առջև ահաբեկած պիտի կասէր. սակայն կայ ուրիշ գոտիս մ'ալ որ կը թռչտի երկրիս վրայ, որ նոյնպէս կը խայթէ և կը թռնաւորէ, հանգիստ չի թողուր մինչև որ անփորձելին կրկին չփորձուի, անասելին չըսուի. ու մարդկային մեծամտութիւնը զոգցես կը կարծէ՝ թէ անտեսանելին յանկարծ կարենայ տեսնուիլ. թէ նոր ու գինեք կարենան շարժուի և ջերմութիւն տալ անոր՝ որ մեռած է յաւերժաբար: Կը յուսացուի՝ թէ երբող գոտիս մ'ալ գտնուի, որ եթէ չի կծեր՝ գէթ յուզէ, չեմ գիտեր՝ ըղեղներու ո՛ր գագաթին անկեան մէջ, ներողամիտ ընթերցողաց գութը:

Գիտեմ՝ թէ ո՛ւր կարող եմ գտնել ներողն ու քաջալերողը, գիտեմ՝ թէ ո՛ւր կը հանգչի լաւագոյն բարեկամաց *pessimum genus*. և այժմ ես, որ շատ անգամ մեղանշած եմ, կ'ընեմ այլոց նման, և վերբստին կը սկսիմ մեղանշել:

Կ'ուզարկեմ ձեզ քանի մը տուններ: Մաճառներեն թարգմանածներս տպուեցան վերջերս, ազգային բանաստեղծին յիշատակը պատուող շնորհալից գրքոյկի մը մէջ². Փորձեցի մրցակից ընել Վենետիկի բարբառը տոսկաներենի հետ. երկչոտ ազգայինը՝ բարեկից տիկնոջ հետ. ու թէ որ

1. Estroն (խանդ, ի յն. οιστρος = գոտիս) կեանք կու տայ փոխաբերութեան, ու ամէն ոք կը հասկնայ զայն. չեմ կարծիր որ բոլորին ալ պատին ունենայ, թէ կենդանիները կը յորդորեն՝ այդ յաճախ կը անսնենք ոտանաւորներու մէջ. իսկ՝ «գոտիսը», ժխտապաշտ միայն կենդանիներ կը խայթէ՜ ըսողին՝ պիտի պատասխանէի թէ միւսն ալ կը պատահէ:

2. Petőfi-Almanach. Budapest 1909 (էջ 117). Բնագիր կամ թարգմանած ստանուրներ կան՝ երեսունմէկ լեզուով, (որոնց մէջ կան նաեւ՝ չինարէն, ճապոնեարէն, թուրքերէն, երբայեցերէն, պարսկերէն գնդակներէն): Այս ազգերու հանդիսին մէջ ինչու հայերն ալ ազգ մը չենբայայցանք:

Հայագէտ Պրոֆ. Տեղա

գործերով, իմաստուն վարդապետութեանց լուսով, բանաստեղծութեան արծարծուն բոցերով:

Ուրիշ Հաւաքածոյի մը մէջ, Նուիրուած Վ. Բեւիշիի ծննդեան հարիւրամեկին, զետեղեցի Բոհնմիայէն եկած ժողովրդական երգիկ մը: Հեզիկ ու բարեպաշտիկ բառեր կան մէջը՝ որ վանքի հընչիննեւրուն հետ աններդաշնակութիւն չեն կազմեր. կ'ուզեմ անոնց արձագանքը պահել:

Է. Տեղա

ՅՈՒՐԵԼԵԱՆՆԵՐ

ՊՐՈՓ. ՏԵԶԱՅԻ ՏԻՍՆԱՄԵԱԿ

Իրեւ հայագէտ եւ իր Թղթակից «Բագմավէպի» ծանօթ է Ուսուցչապետ Ե. Տեղայի անունը՝ մեր պատուական ընթերցողներուն:

Հայկական ուսումնասիրութեամբ եւ հայ ազգով զբաղող Եւրոպացիները՝ սիրելի են մեզի հայու չափ. եւ անոնց կեանքի մանրամասնութիւնը հետաքրքրական պատի ըլլան բոլոր մեր ազգայնոց:

Մայիսի կիսուն Պատուան իր յարգանքները եւ համակրութիւնը ծրարեց ոսկեղէն մետալիոնի մը մէջ եւ Նուիրեց զայն իր պատկառելի ուսուցչապետին՝ Է. Տեղայի՝ անոր յիշամեայ Ոսկեղէն Յորեւանին ատթիւ:

Այդ համակրական ցոյցերուն դիմաց, ծափահարութեանց մէջ մենք հայերս՝ զուարթ հպարտութիւն մը կը զգանք, քանի որ զիտենք թէ Յորեւանը իր այդ յիշուն տարուան կեանքին մէջ զբաղած է նաեւ հայ գրականութեամբ եւ հայ կեանքով:

Մինչդեռ Պատուան իր Ուսուցչապետին յիշամեայ յորեւանը կը տօնէ, մենք միևնոյն ժամանակ կրնաք Հայագէտ Ուսուցչապետ Տեղայի քառասնամեակը տօնել. վասն զի նա առաջին անգամ 1869ին

սա իրաւունք ունենայ ամօթահար շիկնեցնելու զայն, յանցանքն իմա է, որ այլ եւ չեմ զգար այն վառվռուն զեղեցկութիւնը որ մեր ժողովուրդն ունի: Իմ նախընտրած չափերէն մին՝ բանաստեղծին ուզածը չէ, սակայն թարգմանչին բմահանդը եպերելի չէ: Վերջատանջներու ներդաշնակութիւնը, որ մեր քով անսովոր են, հաճելի էին Յոյներուն. ինչպէս նաեւ ութհարիւրի մեծ բանաստեղծներէն մէկուն, Սուրբերդի. հակիրճ գրութեանց մէջ կրնան գոհացնել թէ՛ գրողն եւ թէ ընթերցողը:

Պետէօֆիի ստանաւորներուն վրայ քանի մը խօսք ալ ինծիք աւելցուցի: Գիտենք՝ թէ պատերազմի մէջ նայալտացած այս դիւցազին այրին՝ շուտով նոր ամուսին գտաւ. սակայն կախարդանքը, որ կայ բոլոր ճշմարիտ բանաստեղծից մէջ, չգործեց՝ կարողաւ համար զայն ապագային մէջ: Արդարեւ լացող հայրենիքը միտքաբուծ է ճշմարիտ բարեկամներէ, վեհանձն